Lapsuudentutkimuksen seuran lausunto valtioneuvoston tulevaisuuselonteosta eduskunnan sivistysvaliokunnalle

Lapsuudentutkimuksen seura kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto valtioneuvoston tulevaisuusselonteosta. Seura haluaa erityisesti kiittää osallisuuden mahdollistanutta ja yhteiskehittämiseen tukeutunutta valmistelua. Selonteko vaikuttaa yksityiskohtaiselta ja laajalta kuvaukselta mahdollisista tulevaisuuksista. On arvokasta, että selonteossa nostetaan vahvasti esiin vastuu tulevista sukupolvista, tulevien sukupolvien oikeudet sekä näihin liittyvä problematiikka.

Selontekoon liittyen Lapsuudentutkimuksen seura haluaa nostaa esiin joitakin lasten ja nuorten näkökulmasta keskeisiä kohtia, joita ovat:
1) inklusiivisuuden tukeminen ja kehittäminen sekä eriarvoistumisen mekanismien tunnistaminen,
2) monenlaisten lasten ja nuorten osallisuuden mahdollisuudet,
3) digitalisaatio,
4) lapsuuden instituutioihin liittyvä resurssointi,
5) lasten perheet ja perheiden asema.

Yleisesti nämä kaikki kytkeytyvät lapsuuden arvostamiseen, sillä monet tulevaisuusselonteossa esille nostetut asiat liittyvät keskeisesti tämän hetken lapsiin, ja siihen, millaisia elämisen ja tulevaisuudenmahdollisuuksia heille on tarjolla. Selonteossa lapsuuteen ja nuoruuteen liitetään yleisesti vahva riskinäkökulma. Lapsuus on kuitenkin myös itseisarvoisesti tärkeä elämänvaihe, ei pelkästään tulevaisuuteen valmistautumista ja riskien välttämistä. Seura pitää huolestuttavana, että lapsia kuvataan selonteossa ”välineellisesti”, he ovat lapsilukuja, perhekokoja, tulevaisuuden tekijöitä, liian vähän liikkuvia, köyhien perheiden lapsia, potentiaalisia syrjäytyjiä ja rikollisia, mutta selonteosta puuttuu kokonaan lapsuuden itseisarvo ja lasten oma kokemus.

Vaikka koulutus on nostettu selonteossa keskeiseen asemaan ja tukijärjestelmän kehittämistarve tunnistettu, tämä liitetään lähinnä syrjäytymiskehityksen ehkäisemiseen, ei itseisarvoiseen ja *inklusiiviseen yhteiskuntaan*, jossa kaikki lapset ja nuoret voivat olla osallisina ja jossa moninaisuus on kunnioitettu osa lapsuutta (esimerkiksi luku 2.3). Eriarvoistumiskehityksen ja syrjäytymisen ehkäisyssä tulee kiinnittää huomiota kaikkiin lapsuuden eri ympäristöihin ja lasten yhdenvertaisuuden toteutumiseen eri toimintaympäristöissä.

Monenlaisten *lasten ja nuorten osallisuuden* kokemusten ja osallisuutta koskevan tutkimuksen valossa seura katsoo, että demokratian vaalimiseen, lasten ja nuorten osallisuuteen sekä eri sukupolvien osallisuuteen liittyen on syytä huomioida osallisuuden eri keinot, kontekstit sekä edustuksellisuuden toteuttamisen tavat. Usein riskinä on, että kuullaan ns. hyväosaisia ja aikuisten tarpeisiin ja toiveisiin parhaiten vastaavia lapsia ja nuoria, jotka edustavat vertaisryhmäänsä kovin kapeasti. On tärkeää huomioida, ettei lasten ja nuorten kuuleminen toteudu vain näennäisesti – heidän näkemyksillään ja kuulemisellaan tulisi aidosti olla vaikutusta ja ne tulee ottaa huomioon päätöksentekoprosesseissa.

Kun puhutaan *digitaaliseen murrokseen* valmistautumisesta ja digitaalisista ympäristöistä osana nuorten ja lasten arkea ja toimintaa (s. 109–110), yhteiskunnan tulisi ennakoida ja on tärkeää huomioida erityisesti digitalisaation vaikutukset lapsiin ja nuoriin osana heidän kasvuympäristöjään; mitä taitoja tulee opettaa ja kuinka aikuisten tulee kyetä takaamaan lasten ja nuorten turvallisuus digitaalisissa ympäristöissä. Lisäksi lasten ja nuorten kohdalla tulee huomioida millaisia uudenlaisia yhteisöjä digitaalisissa ympäristöissä voi syntyä, mutta pitää

samalla mielessä kasvokkaisten kohtaamisten ja aidon ihmisten välisen vuorovaikutuksen merkitys heidän hyvinvoinnilleen.

Lapsuuteen liittyvien instituutioiden osalta seura haluaa korostaa *näiden alojen resursointia* ja kantaa huolta työvoiman riittävyydestä sekä työhyvinvoinnista näillä aloilla. Jos perinteisesti ns. naisvaltaisten hoiva-, hoito- ja kasvatusalojen ammattilaisten ja osaamisen arvostusta ei vahvasti yhteiskunnallisesti ja konkreettisilla poliittisilla valinnoilla ja taloudellisella panostuksella nosteta, emme saa pidettyä osaavaa ja koulutettua työvoimaa näillä aloilla. Pula osaajista ja rajatut resurssit vaikeuttavat selkeästi niin varhaiskasvatuksen, koulutuksen kuin sosiaali- ja terveysalan laadukasta toteuttamista ja näin lasten ja nuorten hyvinvoinnista huolehtimista. Tällöin meidän on turha puhua osaamisen ja sivistyksen ja tasa-arvon toiveista, joita raportti nyt listaa.

Seura nostaa myös esiin, miten perheet ovat selonteossa yllättävän pienessä osassa, vaikka perhe on lasten elämän näkökulmasta aivan keskeinen. Perheet mainitaan lapsiperheköyhyyden, perheellistymisen, perhesuunnittelun, perheen lapsiluvun, perhesuhteiden muutoksen, perheettömyyden, perheoikeuden, perhevapaiden, maahanmuuton, lapsiperheiden työelämäaseman, ilmastotoimien ja perheystävällisyyden näkökulmista. Seura pitää tärkeänä, että perheellistymisen ja vanhemmuuden tukemiseen tulee jatkossakin kiinnittää huomiota muun muassa ylläpitämällä laadukkaita varhaiskasvatuksen palveluja ja muita matalan kynnyksen tukimuotoja erilaisille perheille ja vanhemmille. Samoin kun selonteossa sivulla 132 sosiaaliset verkostot murroksessa puhutaan lapsimäärän pienenemisen vaikutuksista ihmisten turvaverkkoihin, tulevaisuudessa tulee löytää keinoja tukea yhteisöllisyyttä lasten, nuorten ja perheiden lähiyhteisöissä ja ympäristöissä, jotta jokaisella olisi saatavilla keinoja ja tukimuotoja, jotka tukevat lasten, nuorten ja perheiden arjessa pärjäämistä. Lisäksi eriytyvä alue- ja kaupunkikehitys (s. 135–136) on yksi keskeinen tämän hetken huolenaihe. Tähän liittyen lasten, nuorten ja perheiden näkökulmasta heille tärkeiden lähipalveluiden saatavuus on turvattava ja digitaalisia palveluita tulisi kehittää täydentämään mahdollisia puuttuvia perheiden palveluita. Seura tuo esiin, että selonteossa nuorten näkemyksissä (s. 150) perheen merkitys on kuitenkin keskeinen ja olisikin ollut tärkeää nostaa perhe vahvemmin esiin erilaisia tulevaisuuksia hahmoteltaessa. Tässä yhteydessä on kuitenkin hyvä tunnistaa, ettei perhe ole vain yksi tietty kokonaisuus, vaan tulee tunnistaa myös perheiden moninaisuus.

Kaiken kaikkiaan seura on huolestunut siitä, miten vähän selonteossa puhutaan lapsista ja nuorista, miten kapeasti lapsuuteen suhtaudutaan ja miten heikosti tämän hetken lasten ja nuorten ääni selonteossa kuuluu.

Espoossa 24.1.2023

Lapsuudentutkimuksen seuran puolesta,

Elina Stenvall
Lapsuudentutkimuksen seuran puheenjohtaja